

Mijn vader

Lang geleden kwam een jonge, joodse man naar het land Hongarije.

Mohr Goldklang was zijn naam.

Dat was mijn opa.

Mohr Goldklang trouwde en kreeg drie kinderen, twee jongens en een meisje.

Een van de jongens was Lajos, mijn vader.

Het gezin woonde in een klein stadje op de Hongaarse grasvlakte.

Lajos zat op een joodse school.

Zijn vader wilde dat Lajos rabbijn werd, een joodse geleerde.

Maar Lajos wilde liever arts worden.

Hij wilde studeren aan een universiteit.

Maar op geen enkele universiteit werd hij toegelaten.

Omdat hij joods was.

Daarom veranderde hij zijn naam in Göndör, een echt Hongaarse naam.

Nu kon Lajos wel studeren voor arts.

In 1914 was Lajos klaar met zijn studie.
In datzelfde jaar begon de Eerste Wereldoorlog.
De oorlog zou vier jaar duren.
Lajos moest als arts meehelpen in de oorlog.
Hij zorgde voor de gewonde soldaten.

Na de oorlog wilde Lajos blijven werken als arts.
Hij verhuisde met zijn vrouw Gisella naar een
andere stad.
Daar opende hij een artsenpraktijk.
Het was de eerste praktijk van de stad.
Lajos was heel geliefd.
Veel patiënten waren arm.
Daarom betaalden ze niet met geld.
Maar met tarwe, maïs, ganzen of brandhout.
Hij was een arts voor iedereen.
Maar hij hielp arme mensen het meest.

Lajos en Gisella kregen eerst een dochter.
Ze wilden ook graag een zoon.
Op een dag in april 1928 werd een jongen
geboren.
Hij kreeg de Hongaarse naam Ferenc.
Die jongen was ik.

Afscheid

Ik was een gelukkig kind.
Mijn moeder sprak Hongaars met mij.
Het was de eerste taal die ik leerde.
Maar mijn oppas leerde mij ook Duits praten.
Ik vond haar aardig.
Ze leerde me Duitse liedjes zingen.

Toen ik drie jaar was, leerde ik Hebreeuws.
Dat is de taal van de joden.
Ik kreeg ook les over het jodendom, en over het geloof van het joodse volk.
Ik groeide op in een joodse cultuur in Hongarije.
Ik was er niet mee bezig dat ik zelf joods was.
Sommige mensen in onze buurt waren rijk, anderen arm.
Sommige mensen waren joods, anderen niet.
Daar was niets vreemds aan.

Maar ik merkte dat er ook mensen waren die niet van joden hielden.
Als christenen bijvoorbeeld Pasen vierden, dan mocht ik de straat niet op.

Het kon dan gevaarlijk zijn.
Ik begreep niet waarom.
Sommige joden gingen wel naar buiten met
Pasen.
Ze werden in elkaar geslagen door mensen die
uit de kerk kwamen.
De priester had in de kerk gezegd dat de joden
Jezus hadden vermoord.
Ook werden de ramen van joodse winkels
ingegooid.

Joden werden in die periode steeds vaker in
elkaar geslagen.
Mijn vader vond dat ze naar de politie moesten
gaan.
Maar de politie zei: 'Jullie joden moeten blij zijn
dat jullie hier nog mogen wonen.'
Op een dag werd mijn oppas gedwongen ons te
verlaten.
Zij mocht niet langer werken voor een joodse
familie.

Ik huilde vreselijk toen we afscheid namen.
Ik begreep niet waarom ze weg moest.

Een andere arts

Elke herfst kwam mijn vader naar mijn school.
Hij kwam om alle kinderen in te enten tegen
ziektes.

Veel kinderen waren bang voor de spuit.
Mijn vader troostte hen dan.
Hij gaf ze bijvoorbeeld snoepjes.

Op een dag kwam er ineens een andere arts naar
mijn school.

Deze arts was streng en onvriendelijk.
Kinderen waren bang voor hem.
Ik huilde en rende naar huis.

‘Waarom kom jij niet, papa?’, vroeg ik.

‘Ik mag niet langer schoolarts zijn’, antwoordde
hij.

Omdat mijn vader joods was, werd hij vervangen
door de andere, strenge arts.

Op vakantie

Ik was 8 jaar toen ik erg ziek werd.
Het was winter en ik had hoge koorts.
De kinderarts zei dat ik moest zwemmen.
En dat ik zon nodig had.
Door te zwemmen en in de zon te liggen, zou ik
weer helemaal gezond worden.

Mijn moeder nam me mee op vakantie naar
Italië.
Daar logeerden we in een mooi hotel aan zee.
Maar de andere gasten in het hotel waren niet
vriendelijk tegen ons.

Op het strand ontmoette ik een Hongaars meisje.
We speelden samen en hadden veel plezier.
Opeens maakte haar moeder een einde aan het
spelen.
Het meisje mocht niet meer bij mij zijn.
Ik begreep opnieuw niet waarom.
We hadden misschien niet dezelfde godsdienst.
Maar we kwamen toch allebei uit Hongarije?

De toespraak

In 1938 ging ik naar de middelbare school in een andere stad.

De lessen waren moeilijk en de leraren waren streng.

In de stad werden films gedraaid waarin joden werden gehaat.

Twee jongens hadden blijkbaar zo'n film gezien.

Op het schoolplein kwamen ze naar me toe:

'Alle stinkende joden moeten vernietigd worden', schreeuwden ze.

Daarna sloegen ze me in elkaar.

Er werden briefjes geplakt op de etalageruiten van joodse winkels:

Dit is een joodse winkel.

Koop niet bij joden.

Onze gymleraar op school was militair geweest.

Hij droeg nog altijd hoge laarzen en hij had een zweep.

Op een dag hield hij een toespraak voor alle leerlingen.

Hij zei dat Hongaren hun land moesten verdedigen.

‘Maar er zijn joden die daar geen zin in hebben’, vertelde hij.

In de pauze werden veel joodse jongens in elkaar geslagen.

In die tijd werd mijn vader ziek.

Hij had kanker.

Hij werd geopereerd, maar hij kon niet langer werken.

De begrafenis

In september 1939 hoorde ik dat Duitse militairen Polen waren binnengevallen. De vader van een vriend had dat gehoord op de radio.

De Tweede Wereldoorlog was begonnen. Ik begreep nog niet wat dat betekende voor mij en mijn familie.

Ik zat die herfstmaanden vaak aan het bed van mijn vader.

Het ging steeds slechter met hem. Eind december ging mijn vader dood.

De rabbijn zei tegen mij:
'Nu moet jij het gebed Kaddisj leren. Dat moet je zeggen in de synagoge, voor je vader. Elke ochtend en elke avond, elf maanden lang. En elk jaar op zijn verjaardag steek je een kaars aan om hem te gedenken.'

Hij zei ook: 'Een mens gaat pas dood als men hem vergeet.'

De dag van de begrafenis stond de doodskest in onze tuin.

Het was een koude winterdag, met sneeuw en wind.

Iedereen nam afscheid van mijn vader, joden en christenen.

De rabbijn sprak over de goede dingen die mijn vader voor arme mensen had gedaan.

De weken erna ging ik twee keer per dag naar de synagoge.

Om het gebed Kaddisj te zeggen.

Ik deed het graag.

Edna's vader

Op een dag ontmoette ik Edna.

Ze was een vriendin die ik nog kende van de joodse school.

Ze maakte zich zorgen om haar vader.

'Hij haalt fantasie en werkelijkheid door elkaar', zei ze.

Ik vroeg wat ze bedoelde.

Haar vader zei dat joden in Polen op vrachtwagens naar een groot veld werden gereden.

Daar kregen ze allemaal een schep.

Alle mannen werden dan gedwongen om diepe kuilen te graven.

Als de kuil diep genoeg was werden de mannen in hun rug geschoten.

Ze vielen in de kuil die ze zelf hadden gegraven.

Daarna schepten Duitse soldaten aarde over de mannen heen.

Maar sommige mannen waren nog niet dood.

Toch reden vrachtwagens over de aarde heen.

Daarna werd het helemaal stil.

Edna was erg geschrokken van het verhaal van haar vader.

Misschien was haar vader wel ziek.

Of gek geworden.

Zijn vrienden vonden dat hij naar een dokter moest.